

Lausunto

28.06.2023

VVTDno-2023-870

Asia: VN/3642/2023

Ehdotus valtionhallinnon viestintäsuositukseksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää mahdollisuudesta lausua ehdotuksesta valtiohallinnon viestintäohjeeksi. Yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtävänä on valvoa yhdenvertaisuuslain (1325/2014) noudattamista siten kuin sanotussa laissa säädetään sekä yleisesti edistää yhdenvertaisuuden toteutumista ja ehkäistä syrjintää.

Ohjeluonnoksen johdantokappaleessa todetaan, että

”Valtionhallinto ja sen viestintä ovat ihmisiä varten. Valtionhallinnon viestinnän keskeisenä tavoitteena on vahvistaa demokratiaa. Tavoitteeseen pääseminen vaatii viestinnältä järjestelmällistä sananvapauden, avoimuuden ja yhdenvertaisuuden edistämistä.”

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää hyvänä, että ohjeluonnoksessa painotetaan avoimuutta, saavutettavuutta ja demokratian edistämistä. Ohjeluonnoksen kirjaukset saavutettavuudesta, kielilain noudattamisesta ja moninaisuuden huomioimisesta jäävät kuitenkin pintapuolisiksi maininnoiksi luvussa kolme, jossa käsitellään arvoja.

Valtuutettu kaipaa ohjeeseen proaktiivisempaa otetta ja inklusiivisen viestinnän huomioimista. Tämä ei tarkoita ainoastaan tiettyjen ilmaisujen välttämistä tai esimerkiksi kielilain noudattamista vaan määrätietoista ja suunnitelmallista työtä sekä inklusiivisen ja saavutettavan viestinnän osaamista.

Inklusiivinen viestintä lisää viranomaisen luotettavuutta

Valtiovhallinnolla on erityinen velvollisuus ja vastuu viestiä inklusiivisesti ja saavutettavasti niin, että jokainen täällä asuva ihminen tuntee luottamusta eri viranomaisia kohtaan.

Hyvä viranomaisviestintä luo alustan osallisuudelle ja yhteiskunnalliselle keskustelulle, ja rakentaa turvallisuuden tunnetta ja lisää luottamusta. Hyvällä viranomaisviestinnällä pitäisi olla kunnianhimoisempi tavoite kuin lakien säätämät minimitavoitteet siitä, millä kielillä ja mitkä kohderyhmät huomioon ottaen viestintää tehdään. Viestinnässä kaiken perusta on luonnollisesti, että viesti ymmärretään ja että viesti menee perille. Siksi onkin erityisen tärkeää ottaa yhdenvertaisuus ja moninaisuus huomioon viestinnässä. Kenenkään ei pitäisi kokea, ettei tätä viestiä ole tarkoitettu minulle.

Kaikilla viranomaisilla on yhdenvertaisuuslain mukaan velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta toiminnassaan. Tämä koskee myös valtiovhallinnon viestintää. Olisi kannatettavaa, että viestintäohjeessa muistutetaan tästä velvollisuudesta. Yhdenvertainen viestintä ei tarkoita ainoastaan eri kohderyhmien huomioon ottamista viestinnän saavutettavuudessa ja esteettömyydessä vaan myös viestinnän sisältöä.

Viestintäohjeluonnoksessa mainitaan polarisaatio, ja että valtion tulee viestiä neutraalilla tavalla, joka vähentää polarisaation riskejä. Ohjeessa muistutetaan myös siitä, että stereotyyppisiä ilmaisuja ja kuvia tulisi välttää. Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, että neutraalia kieltä ei ole olemassa. Ilmaisujen ja termien valinnat ovat aktiivisia tekoja ja valtiovhallinnossa neutraalin kielenkäytön sijaan viestinnän tavoitteena tulisi olla demokratiaa ja yhdenvertaisuutta edistävä, ihmisoikeuksia kunnioittava, inklusiivinen viestintä.

Sen lisäksi, että stereotyyppisiä kuvia pitäisi välttää tulisi valtiovhallinnon viestinnässä tehdä aktiivisia valintoja moninaisuuden lisäämiseksi. Tämä tarkoittaa esimerkiksi valtiovhallinnon kuvien käytössä sen varmistamista, että kuvasto monipuolisesti heijastaa Suomessa asuvia ihmisiä.

Inklusiivinen viestintä edellyttää aktiivista työtä sen varmistamiseksi, että esimerkiksi termivalinnoilla varmistetaan viestinnän yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys. Stereotyyppisten ilmaisujen välttäminen ei riitä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kaippa ohjeessa tarkempia mainintoja kielellisten oikeuksien huomioimisesta. Esimerkiksi viittomakieli ja saamen kielet on syytä mainita erikseen. Tämän lisäksi saavutettavan viestinnän tärkeydestä ja lakisääteisistä vaatimuksista on syytä tehdä tarkempia kirjauksia. Tämän lisäksi ohjeessa olisi hyvä asettaa tavoitteet selkokieliselle viestinnälle.

Viestintäohjeluonnoksessa mainitaan, että elämme disinformaation ajassa. Tämä vaatii luonnollisesti erityisiä toimenpiteitä valtionhallinnon viestijöiltä. Sen lisäksi, että valtionhallinnolla on velvollisuus aktiivisesti viestiä asiantuntevasti ja korjata väärää tietoa julkisessa keskustelussa, valtionhallinnon viestijöillä pitäisi myös olla osaamista siitä, miten eri ilmaisut ja termit syntyvät. Tiettyjen termien ja ilmaisujen käyttö, kuten esimerkiksi ”pakolaisvirta”, ovat syntyneet eri ryhmien tietoisesta halusta luoda tiettyä maailmankuvaa. Sananvalinnat ja ilmaisut ovat osa disinformaatiokampanjoita, ja valtionhallinnon tulisi olla tarkka siitä, mitä ilmaisuja ja termejä käytetään eri ilmiöistä.

Se, miten asiat ilmaistaan, muuttuu entistä tärkeämmäksi, kun viranomainen joutuu punnitsemaan, mitä kerrotaan nopeasti muuttuvassa kriisitilanteessa. Toisaalta viranomaisten pitää kertoa mahdollisimman paljon, mahdollisimman nopeasti, varsinkin tänä päivänä, kun huhut ja disinformaatio leviävät nopeammin kuin koskaan. Tällaisessa tilanteessa riskit stereotyyppisten vahvistamiseen ja tiettyjen ryhmien leimaamiseen kasvavat. Pahimmassa tapauksessa viestintä ei lisää turvallisuuden tunnetta vaan vahvistaa vihaa ja turvattomuutta, esimerkiksi vahvistamalla ennakkoluuloja ja rakentamalla me ja te -asetelmia ryhmien välillä.

Luomalla vahvan luottamussuhteen laajasti kaikissa kohderyhmissä yhteiskunnassa sekä toiminnallaan että viestinnällään viranomainen lisää turvallisuutta ja yhteiskuntarauhaa.

Ohjeluonnoksessa on oma lukunsa valtiovallinnon työyhteisöviestinnälle. Valtuutettu muistuttaa, että valtionhallinnon toimijoilla on velvoite myös työnantajina edistää yhdenvertaisuutta. Myös tässä luvussa olisi tärkeä korostaa, että inklusiivinen ja saavutettava viestintä on sisäisen viestinnän perusta, ja sen tulee tukea työyhteisöjen yhdenvertaisuutta. Yhdenvertainen työyhteisö näkyy sisäisessä viestinnässä.

Swanljung Maria
Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto